

ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ξδ. Τέρπανδρος

Παρά τὸ ὅτι τὰ ἀναφερόμενα στὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Τερπάνδρου μοιάζουνε νὰ 'ναι φανταστικά καὶ μυθώδη, ἐν τούτοις τίποτε δὲν εἶναι μυθικὸ πέραν τοῦ ἠθικο-πνευματικοῦ ἀναστήματος τοῦ ἀνδρός, πὺν ὑπῆρξε ὄντως πελώριο. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸν τοποθετοῦσαν ἀμέσως μετὰ τὸν Ἀπόλλωνα – «τὸν εὐρετὴν τῆς μουσικῆς καὶ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς κεκοσμημένον θεόν» – διότι «ἡ πρώτη κατάστασις μουσικῆς (= ψδεῖον) δημιουργήθηκε στὴν Σπάρτη ἀπ' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὡς διευθυντὴς τὴν ὁδήγησε σ' ὅλες τὶς νίκας» (Πλούταρχος, «Περὶ μουσικῆς», 9 καὶ 14).

Ὁ Λέσβιος ψάλτης, γόνος ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας τῆς Ἀντισσας, ὡς δάσκαλό του εἶχε τὸν Κρήτα Χρυσόθεμιν, ὁ ὁποῖος, ἐφάμιλλος τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Ὑάγνιδος, τοῦ παρέσχε ὅλα τὰ ἐφόδια, ὥστε νὰ καταστῇ ἀξεπέραστος ποιητὴς καὶ μουσικός, ἀσυναγώνιστος καὶ στὸ αἰολικὸ καὶ στὸ δωρικὸ μέλος. Τὰ ὅσα λέγονται γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ Τερπάνδρου μετὰ τὸν Ὀρφέα καὶ τὴ λύρα του, πὺν, σύμφωνα μετὰ τὸν μῦθο, ξεβράστηκαν ἐπὶ τῆς «**Αρφέια**» τῆς Ἀντισσας, σημειοδοτοῦν τὴν ἀνῆρση ἀφ' ἐνὸς τῆς κιθαρωδικῆς στῆς Ἀρφέας στὴν Λέσβο καὶ τὴν ἐκτίμησις ἀφ' ἐτέρου τῶν διανοουμένων καὶ καλλιτεχνῶν ὅλης τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν μεγάλον αὐτὸν δημιουργόν.

Ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ὁ Ἀρίων πιθανῶς ἀκολούθησαν τὰ χάρια τοῦ συμπατριώτη τους καλλιτέχνου, ὁ ὁποῖος, νέος ἀκόμη, αὐτοεξορίσθηκε στὴν Αἴγυπτο, μὴ ἀνεχόμενος τὶς πολιτικὰς διαμάχας καὶ τοὺς ἐμφύλιους σπαραγμούς, πὺν ἐμάστιζαν τότε τὶς αἰολικὰς πόλεις. Ἐκεῖ τὸν συνάντησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Σπάρτης, προκειμένου νὰ τοῦ διαδιδάσσουν τὴν παραγγελιὰ τοῦ Μαντείου τοῦ ἐν Δελφοῖς νὰ μεταβῇ στὴν πόλιν τοῦ Λυκούργου, «**ὅπου τὸν ἐχρειάζοντο**».

Οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὡς γνωστόν, εἶχαν μακρὰν παράδοσιν στὴν μουσικὴ καὶ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀντισσαίου ψδοῦ (= αἰοιδοῦ) ἐθεωροῦντο ὑπέρτεροι ὄλων. Ὁ Τέρπανδρος μετέβαλε τοὺς τρόπους τῆς μουσικῆς πρὸς τὸ καλύτερον καὶ συμφιλίωσε τοὺς Σπαρτιατὰς, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν Ἀ' Μεσσηνιακὸν πόλεμον ἐνεφάνιζαν διχαστικὰς τάσεις, συμβουλεύοντάς τους νὰ τροποποιήσουν τὴν νομοθεσίαν τους, διότι «**οὐδαμοῦ κινουῦνται τρόποι μουσικῆς, ἄνευ πολιτικῶν νόμων τῶν μεγίστων**» («Πολιτεία» Δ').

Ὁ Τέρπανδρος καὶ ὁ Ἀρίων ἐπηρέασαν καθοριστικὰ τὴν μουσικὴν παράδοσιν τῆς Λέσβου κατ' ἀρχὰς ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλλάδος γενικώτερα. Ἀπὸ τὸ κοινοτικὸν μέλος δημιουργήσαν τὴν χορικὴν λυρικὴν ποίησιν, τὸ χορικὸν ἄσμα, πὺν ἦταν ἐντεχνοκαλλιτεχνικὸν δημοῦργημα, ἀποτελούμενον ἀπὸ λόγον, μουσικὴν καὶ χορὸν. Χορικὰ ἄσματα εἶναι οἱ νόμοι, οἱ ψδές, τὰ σκόλια, τὰ ἐπιθαλάμια, οἱ ὑμέναιοι, οἱ ὕμνοι κ.ἄ. Ὁ μελωδὸς «**ἐντυσε μετὰ μουσικὴν τοὺς δικούσους τοὺς ἐπικούσους στίχους καὶ τοὺς στίχους τοῦ Ὁμήρου καὶ τοὺς τραγουδοῦσε στοὺς ἀγῶνες**» (Πλούταρχος, «Περὶ Μουσικῆς», 3).

Ὁ Ἀντισσαῖος ψάλτης θεωρεῖται ποιητὴς νόμων ἤτοι θρησκευτικῶν ἀσμάτων ἀφιερωμένων σὲ κάποιον θεόν. Οἱ νόμοι του λαμβάνουν τὰ ὀνόματά τους εἴτε ἀπὸ τὸν τόπον προέλευσός τους (Αἰόλιος, Βοιωτικός) εἴτε ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τους (Τροχαῖος: -ν ἢ Ὀρθιος τροχαῖος: -- νν) εἴτε ἀπὸ τὸν τρόπον τους (ὀξύς, τετραοῖδιος) εἴτε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἴδιου ἢ κάποιου μαθητῆ του (Τερπάνδρειος, Κηπῖων). Ὁ μελωδὸς θεωρεῖται καὶ ὡς εὐρετὴς τῶν προομιῶν ἢ προεισαγωγικῶν ὕμνων στοὺς θεοὺς ἢ τὶς Μοῦσας. Ἡ ἐπί-

κλήση τῶν θεοτήτων ἦταν κάτι τὸ συνηθισμένο στὴν ἐπική ποίηση, ἐπειδὴ προσέδι-
δε σοδαρότητα καὶ μεγαλοπρέπεια στὰ ἔργα, προβάλλοντάς τα ὡς ἔμπνευση τῆς θεό-
τητος πὸν ἐπεκαλεῖτο. Τὸ μέτρο τῶν προοιμίων αὐτῶν ἦτο τὸ δακτυλικὸ ἐξάμετρο, κά-
τι ἀνάλογο δηλαδὴ μὲ τοὺς Ὀμηρικοὺς Ὕμνους.

Δύο ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ μελωδοῦ θεωροῦνται προοίμια – ἐπικλή-
σεις τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀντίστοιχα καὶ ἔχουν ὡς ἐξῆς: «**Ζεῦ, πάντων ἀρχά,
πάντων/ἀγήτωρ, Ζεῦ, σοὶ πέμπο/ταύταν τῶν ὕμνων ἀρχάν**» (= Δία, πὸν ἐξουσιάζεις
τὰ πάντα, σὲ σένα ἀφιερώνω τὸν εἰσαγωγικὸ αὐτὸ ὕμνο μου)· καὶ «**Ἀμφὶ μοι αὐτὺς ἀνα-
κτ' ἑκατοβόλον ἀδέτω ἄ φρην**» (= στὸ βασιλιά, πὸν μακρινὲς τὶς σαΐτιες πετάει, ἄς
τραγουδήσῃ μιὰ φορὰ καὶ πάλι ἡ καρδιά μου). Ὁ ἕνας τρίτος ὕμνος τοῦ μελωδοῦ ἔλε-
γε, κατὰ τὸν Ἰωάννη Λυδὸ, ὅτι ἡ Νύσσα, ἡ κόρη τοῦ Ἀρισταίου, θήλασε τὸ Σαβάξιο
Διόνυσιο, τὸ γιὸ τοῦ Δία καὶ τῆς Περσεφόνης, πὸν κατασπαράχθηκε ἀπὸ τοὺς τιτά-
νες: «**Τέρπανδρός γε μὴν ὁ Λέσβιος Νύσσαν τετιθηγκέαι τὸν Διόνυσον, τὸν ὑπὸ τι-
νων Σαβδάξιον καλούμενον, ἐκ Διὸς γενόμενον καὶ Περσεφόνης, εἶτα ὑπὸ τῶν Τιτά-
νων σπαραχθέντα**».

Ὁ Τέρπανδρος ὑπῆρξε βέβαια μουσικὸς κυρίως. Στὴν Σπάρτη ὑπῆρχαν δύο μου-
σικὲς σχολές, ἡ πρώτη ἐκ τῶν ὁποίων ιδρύθηκε καὶ διητυνέτο ἀπ' αὐτόν, ὁ ὁποῖος
τὴν δόξασε μὲ πολλὰς νίκας τόσο στὰ Κάρνεια ὅσο καὶ στὰ Πύθια. Μαθητὲς τοῦ μελω-
δοῦ ὑπῆρξαν ὁ Κηπίων καὶ ὁ Περίκλειτος, ὁ ἀρχαιότερος ἱαμβογράφος μετὰ τὸν Ἰπλώ-
νακτα καὶ νικητὴς τῶν Καρνείων. Μαθητὴς του θεωρεῖται καὶ ὁ Μηθυμαῖος Ἀρίων
ἀλλὰ καὶ ὁ Φρύνις, ὁ γιὸς τοῦ κείμωνος, ὁ φημισμένος διθυραμβοποιὸς καὶ κιθαρω-
δός. Πολλοὶ συμπεριλαμβάνουν μετὰ τῶν μαθητῶν του καὶ τὸν Ἀλκαῖο καὶ τὴν Σαπ-
φώ, πράγμα πὸν δὲν εὐσταθεῖ· ἐκτός καὶ τὸ ὑπολαμβάνουν μὲ τὴν εὐρείαν ἔννοια.

Ὁ μεγαλύτερος ἄθλος τοῦ Τέρπανδρου ἦταν βεβαίως ἡ αὔξηση τῶν τεσσάρων
χορδῶν τῆς ὀρφικῆς λύρας σὲ ἑπτὰ, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν οἱ ἴδιοι οἱ στίχοι του: «**Σοὶ
δ' ἡμεῖς τετράγηρον ἀποστέρξαντες αἰοιδὰν ἑπτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν
ὕμνους**» (= ἐπειδὴ δὲν μ' ἀρέσει ἡ μουσικὴ τῆς τετράχορδης λύρας, θὰ ψάλλω μεγαλό-
φωνα γιὰ χάρη σου μ' ἑπτάχορδη κιθάρα). Στὸν Τέρπανδρο ἀνήκει ἡ ἐφεύρεση τοῦ
Ἀσία – ἓνα ὄργανο πὸν ὠνομάσθηκε ἔτσι, ἐπειδὴ τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Λέσβιοι κι-
θαρωδοί, πὸν κατοικοῦσαν κοντὰ στὴν Ἀσία – ὅπως καὶ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ (ἢ τῆς) θαρ-
δίτου (= λαγοῦτο ἢ διολαντσέλο).

Ὁ Τέρπανδρος ὑπῆρξε ἐμπνευσμένος ποιητὴς, χαρισματικὸς μελωδὸς καὶ δεξιότη-
χνης κιθαρωδός, πὸν ἄνοιξε καινούργιους δρόμους στὴ μουσικὴ καὶ τὴν ποίηση,
πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο τὸν θαύμαζαν καὶ τὸν τιμοῦσαν οἱ Ἕλληνες μέχρι καὶ στὰ χρό-
νια τῆς Ρώμης. Στὴν Σπάρτη ἀποτελοῦσε μέγιστη τιμὴ, τὸ νὰ κατακτήσῃ κάποιος καλ-
λιτέχνης μιὰ καλὴ θέση πίσω ἀπὸ τὸν Λέσβιο φῶδο (= αἰοιδό). Ὅντως «**πέρορχος, ὡς
ὄτ' αἰοῖδος ὁ Λέσβιος ἀλλοδάποισιν**» [(=ἐξέχει ὁ Λέσβιος ψάλτης στοὺς ξένους ἀνά-
μιστα) Σαπφώ].

Στὸ Βαλανεῖο (= λουτρὸ) τοῦ Ζευξίππου στὴν Πόλη ὑπῆρξε ἀνδριάς τοῦ μελωδοῦ
μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «**Τὸν δοξασμένο Τέρπανδρο ποτὲ νὰ μὴν ἀφήσῃς, πὸν τ' ἄγαλμά του
θεὸ νὰ δῆς νὰ ᾄῃ μιὰ καὶ πνεῦμα. Τί, μὲ δονούμενη καρδιά θαρρῶ πὸς τραγουδοῦσε,
ὅπως ἐπάνω στὶς ῥοεὲς τοῦ ταραγμένου Εὐρώτα, μὲ φόρμιγγα μυστηριακὴ πρᾶννε τρα-
γουδώντας τῶν αἰμοδόρων Σπαρτιατῶν τὶς ἄγιες διαθέσεις!**»